

GRENAA i vore Bedsteforældres Tid

*En Skildring fra det gamle Grenaa
af Redaktør Chr. Reventlow*

Gengivet af Carl Svenstrup



GRENAA
1956

GRENAA

i vore Bedsteforældres Tid



Frederik VII,
Grundlovens Giver
Statue paa Grenaa Torv

En Skildring fra det gamle Grenaa
af Redaktør Chr. Reventlow

Gengivet af Carl Svenstrup

Forord

I sidste halvdel af forrige aarhundrede og langt ind i vort var »Illustreret Tidende« Danmarks førende illustrerede ugeblad. Det havde artikler og bidrag af næsten alle datidens mere kendte forfattere og tegnere og bragte en mængde artikler af virkelig værdifuldt indhold.

I 1895 havde bladet en artikel om Grenaa, skrevet af vort bysbarn, Chr. Reventlow. Han var søn af daværende skoleinspektør H. Reventlow, ældste barn af en flok paa otte. Om skoleinspektørens slagfærdighed og humor vidner en lille bemærkning af ham, som er fra fuldt paalidelig kilde: Engang, da Reventlow i en samtale blev spurgt om, hvor mange børn han havde, svarede han - tilsyneladende ganske alvorligt - til almindelig forbavselse: »½ dusin ægte og 300 uægte«. Underforstaaet: ½ dusin = 6 stk. + 2 = 8 børn og 300 skolebørn.

Chr. Reventlow, der i sine yngre aar altid kaldtes Peter, var en alsidig begavet mand med mange interesser. Han var udlært som boghandler, var en tid officer, dernæst journalist, politiker, konservativ redaktør, og et par perioder folketingsmand, men søgte ikke genvalg.

Reventlow var hele sit liv i politisk henseende nærmest konservativ løsgænger, ikke stærkt bundet af partiet og førte en spids og elegant pen. Han levede sine sidste mange aar som - økonomisk uafhængig - forfatter af filosofiske, friregiøse og kulturhistoriske værker.

I sine unge dage leverede Chr. Reventlow til nævnte »Ill. Tidende« en velskrevet artikel om Grenaa by, dels med lidt historisk tilbageblik, dels med skildring af samtiden og af nogle af hans egne barndomserindringer og indtryk. Den er faktisk for god til helt at være glemt og utilgængelig.

Mangt og meget er forandret i Grenaa i de forløbne 60 aar. Den lille købstad, landlig og provinsiel i alle sine forhold, er undergaaet en forvandling og udvikling. Den lille havn, der var byens smertensbarn

og stadig bragte byen store udgifter, er nu udviklet til at være en af landets »storhavne«, navnlig takket færgeforbindelsen. Og selve staden er 3 à 4 gange fordoblet i størrelse. Reventlows skildring af byen synes os at stamme fra en længst, længst forsvunden tid. Og dog er den en fuldtro skildring af byen, som den var ved aarhundredskiftet (1900 pfh), set med en klog mands villige øjne. Skildringen var ledsaget af reproduktioner af fotografier, optaget af boghandler Vilh. Hansen, som i 90'erne var en af byens dygtigste og mest interesserede amatørfoto-grafer. Nogle af disse er her vedføjet.

C.

Grenaa

Der er mange, der nærer den Overbevisning, at Grenaa er en Sø-købstad og indtager en fremskudt Position som Hovedstad paa Mols. Den berømte Klokke Links hæderlige By er imidlertid over en kvart Mil fjærnet fra Havet, og dens Indbyggere have et godt Stykke Vej at køre for at komme til Molboernes Land.

Hvorledes Grenaa ser ud? Ja, hvorledes ser en lille Provinsby paa godt og vel 3000 Indbyggere egentlig ud? Ser man den fra en Bakke i Nærheden, saa opdager Øjet ikke stort andet end røde Tegltage af en Mængde Huse, hvoraf de fleste ere paa een, nogle paa to og et enkelt paa tre Etagers Højde, og midt iblandt dem rager Kirken op med sit anselige Skib og ganske kønne slanke Spir. Og gaar man ind i Byen,

Torvets Vestside i 1890-erne. Det maleriske gamle Apotek med Lindetræerne til venstre - og Ehrenreichs, i 1880 opførte, Forretningsejendom til højre, flankerer Indgangen til Lillegade. Længst til højre ses Raadhusgavlen.



saa viser det sig, at dens to Hovedgader hedder Lillegade og Storegade, men forøvrigt ere akkurat lige lange, og at der desuden findes nogle Gader, som benævnes efter Verdenshjørnerne, samt de tilbørlige Gyder og Smøger. Brolægningen er passabel, og Fortovene ere gennemgaaende saa behørigt smalle, at de ikke kunne befærdes.

Omtrent midt i Byen findes Torvet. Det er en ret køn og rummelig Plads, paa hvis Midte Kirken er beliggende. Mod Nord findes Raadhuset - en simpel, men jævnt stilfuld, to Etagers Bygning fra Aarhundredets Begyndelse - og bag ved dette hæver sig et temmelig nyt Arresthus. Mod



Torvet set fra Syd. I Baggrunden Kirken. Kastanietræerne og Raadhuset. I Forgrunden den gamle Købmandsgaard.

Syd, hvor Søndergade begynder, afgrænses Torvet af to mægtige, meget smukke Kastanietræer, og mellem disse og Kirken staar en Statue af - naturligvis - Folkets Ven, Grundlovens Giver, Frederik VII. Kirken - der er helliget St. Peder og skal eje en del Formue - gør saa vel indvendig som udvendig et pynteligt Indtryk. Den blev for en Snes Aar siden underkastet en gennemgribende Reparation og fik ved denne Lejlighed sit nuværende Spir.

Nogen særlig smuk Beliggenhed har Grenaa ikke. Der findes ingen naturskønne Omgivelser i Byens umiddelbare Nærhed, og Havet kan man ikke se. Langs Stadens Syd-Grænse slynger sig dog Gren-Aaen, hvorefter Byen har Navn og som danner - eller rettere dannede - Afløbet fra Kolindsund. Tidligere var Aaen baade bredere og dybere og afgav Sejlløb for mindre Skibe fra Kattegat til Sundet, og det er meget muligt, at dette i sin Tid mod Nordvest gennem de store Tørvemoser ved Pindstrup ogsaa stod i Forbindelse med Randers Fjord. Forinden Sundet udtørredes, var der god Fiskefangst i Aaen, men dette er nu fuldstændig ophørt, og om Sommeren ser man kun nu og da enkelte smaa Lystbaade bevæge sig henad det grenede Løb, som paa enkelte Steder - navnlig hvor de mange pæne Haver, der oppe fra Byen skraane mod Syd, støde op til Aaløbet - kan fremvise særdeles smukke Pletter med gamle hældende Træer over stille Vand.

Gren-Aaen er blot en Arm af den egentlige Djursaa, som har givet hele Landsdelen Navn, men af hvilken der nu kun findes sørgelige Rester i Egnene Nord for Byen. Djursaa er jo iøvrigt historisk bekendt. Her slog Harald Haardraade i et blodigt Søslag Svend Estridsens Flaade (1006). Her søgte Svend Grathe ind med sine Skibe efter Mordet paa Knud,

men Valdemar kom efter og besejrede ham. Flere Gange have norske Høvdinge trængt sig gennem dette Indløb og røvet - og plyndret i de omliggende Landstrækninger, ligesom det synes, at Stedet i Middelalderen jævnlig har været Station for en Del af den danske Flaade.

Til Købstaden Grenaa hører ikke saa faa Jorder, ialt vel en 470 Tdr. Land; hvorunder en lille Plantage, beliggende ved Byens vestlige Ud-kant. Men i de senere Aar har der været arbejdet kraftigt paa at tilveje bringe et større Anlæg, en Slags Park, og Anstrengelserne i denne Ret-ning - som ere blevne mægtigt støttede ved en enestaaende Gavmild-hed af en enkelt Borger, der har stillet en halv Snes Tusinde Kroner til Raadighed derfor - ere lykkedes saa godt, at der nu er skabt en smuk Plantage paa henimod 30 Tdr. Land. Denne bliver da ogsaa, efterhaan-den som den vokser op, mere og mere et søgt Tilflugtssted om Som-meren; thi i Byens umiddelbare Nærhed findes ingen Skov: Vil man »i Skoven«, maa man tage 1½ Mil mod Syd til Gaarden Katholm eller - og det er det almindeligste - op til det en god Mil Nord for Staden beliggende prægtige Herresæde Benzon - det samme, der i de senere Aar er blevet kendt af Navn Landet over paa Grund af den langvarige og spændende Successionsproces.

Kommer man til Grenaa, følger det af sig selv, at man aflægger et Besøg hos Byens Smertens barn, Havnen, der paa een Gang er Byens Stolthed og dens Sorg. Den ligger i en god Fjerding vej mod Øst, og man naar dertil ad en Chausse, langs hvilken findes en vel vedligeholdt Spad-seregang, Beboernes vigtigste Promenade. Jernbaneforbindelse er der selvfølgelig ogsaa, men den er desværre kun lidet benyttet.

Spadserestien langs Aaen. Før Aarhun-dredskiftet havde næsten alle Ejere af Ha-verne, langs Aaens nordre Side Seilbaade liggende, som flittigt benyttedes Sommer-eftermiddage og -aftener.



Grenaa er ikke nogen stor By, men den har været adskilligt mindre. For et hundrede Aar siden talte den kun 7-800 Sjæle, og om dens Havn hedder det i en Beskrivelse fra dette Aarhundredes Begyndelse:

»Havnen her er saa yderst forfalden, at den ej kan bruges eller afbenyttes for Skibene. Disse maa ankre, lade og losse i aaben Sø, ¼ Mil fra Landet, thi nærmere Landet kunne de ikke komme for Sandrevlerne, og naar østlige Stormvinde indfalde, ere Skibene yderste Fare underkastede, formedelst den med disse Vinde forenede svære Søgang. Flere Skibe ere derved blevne sønderslagne, og meget van-skeligt er det derfor, hertil at faa fremmede Skibe befragtede. Byens egne Skibe maa søge Vinterhavn i Aarhus eller Randers«.

Efterhaanden, som Staden voksede, og Driftigheden tiltog, foran-dredes naturligvis disse Forhold, men Krone sattes først paa Værket, da man i 1873 paabegyndte Bygningen af den nuværende Havn. Om-kostningerne ansloges til ca. 300.000 kr., men efter at to Entreprenører havde tilsat Tusinder og vare løbne fra det hele, maatte Byen selv tage fat. Det var en stor Opgave for en saa lille Kommune, at give sig i Lag med et Arbejde, der kom til at koste ½ Mill. Kr. - færdigt blev det dog i 1879, og stolt var Byen af sin nye Havn, hvis Bolværker omkredse et Areal paa omtrent »5 Tdr. Land Vand«, og ved hvilke der var Plads til

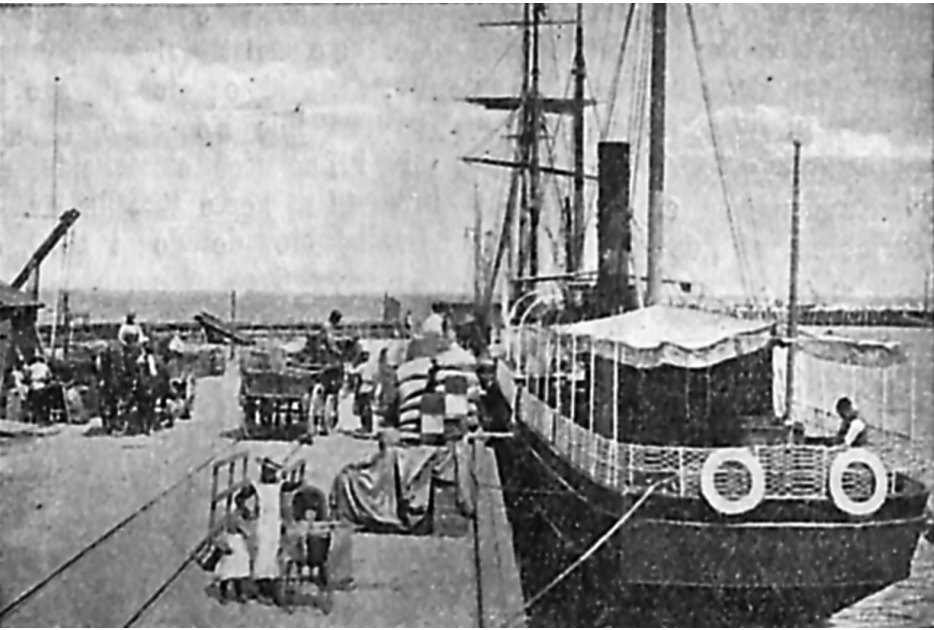
en hel lille Flaade. Man havde vel ogsaa Grund til at vente sig noget af dette Foretagende, og mange Forhaabninger have sikkert været knyttede dertil.

Havnen ligger netop paa Jyllands yderste Østspids, næsten midt i Kattegat og er Udgangspunktet for den korteste Søvej mellem Danmarks største Landsdel og Sjælland. Tilmed fryser Grenaa Havn saa at sige aldrig til. Selv i den strenge Vinter 1892, i hvilken alle øvrige Havne i Jylland vare tilfrosne i Uger eller Maander, var Havnen her aaben med Undtagelse af et Par enkelte Dage, da vældige Drivmasser forhindrede Indsejlingen. Der var da god Grund til at nære den Tro, at der alene paa denne Omstændighed kunne bygges en anselig Trafik, og man anlagde derfor Havnen saaledes, at den kunde besejles af Skibe med 14 Fods Dybgaaende. Men Trafikken udeblev - og den almindelig!



Gangbroen over Gammel Aa ved Sammenløbet med Kanalen i 90-erne, før Pavillonen blev bygget og »den hvide Bro« anlagt.

Parti fra Trafikhavnen, som anlagdes 1873-79. Københavnsdamperen laster ved Bolværket. Foto fra ca. 1900.



Men i Byen giver det forenede Dampskibsselskab og Staten Skylden derfor. Saa dannede Strømmen udenfor Havnemundingen efterhaanden en Sandbarre; den toges bort flere Gange, men Forrentningen af de store Kapitaler og de mange andre Udgifter ved Anlægget nødsagede Kommunen til at holde inde med sine Anstrengelser. En Mole mod Nordøst vilde sikkert kunne hindre Tilsanding, men den har Byen under disse Forhold naturligvis ikke Raad til at bygge, og nu kan Havnen kun anløbes af Skibe, der stikker indtil 10-11 Fod. I een Retning har den dog vistnok opfyldt Forventningerne og gør fortrinlig Nytte. Det er som Fiskerihavn. For en stor Del af Kattegatsfiskerne er den under daarligt Vejr det naturligste og mest nærliggende Tilflugtssted, og mangen en stormfuld Efteraarsdag ligger Hundreder af store og smaa Fartøjer lunt gemt bag Havnens Bolværker.

Vil man have et godt Overblik over Grenaa og dens nærmeste Omegn, spadserer man de 5 Minutters Gang mod Nord til »Bavnehøj«. Herfra ser man Byen ligge for sine Fødder, medens Aaen snor sig sønden om gennem det lave Land. Mod Øst ses Havet, og yderst ude paa Pynnten rager et højt Punkt frem. Det er det nye, smukke Fyr ved Fornæs.

Mellem dette og Havnen ligger det store Grenaa Kalkværk - men ellers bestaar Landet fra Fyret og Syd paa, helt ned til Skovene omkring Katholm, af en bar Hedestrækning, der kun afbrydes af Havnevejen og Hessel Granplantage. Mod Vest tegner sig en lang, lige Linie, som begynder omtrent der, hvor Aaen støder op til Byen, og fortsætter sig, saa langt Øjet rækker. Det er den store Kanal der blev gravet i Anledning af Kolindunds Udtørring til Bortledning af Vandet.

Som saa mange andre af vort Lands - just ikke talrige - smukke Indsøer har ogsaa Kolindsund maatte forsvinde. Det var en af vore største; dog, hvad hjalp dette over for den Teknik og Ingeniørkunst, som staar i de økonomiske Interessers Tjeneste? Nogle Steder leder man vandet ind over Landet for at skaffe Engdrag; her ledede man Vandet ud for det samme Formaal Skyld. Og det lykkedes.

Engang for en tyve Aar siden var det værd at gøre Fisketure tidligt om Morgenens op ad Aaen til Sundet, dette Amatørfiskernes Paradis. Var man heldig og fandt en god Plads, kunde det ikke vare længe, inden Baaden var fuld af sprællende Aborrer, Gedder og Aal. Og om Vinteren, naar Kulden havde lagt sit blanke Tæppe over Vandet, tumlede den omboende Befolkning sig livligt paa den milelange Flade, der laa skærmet for Vinden mellem de omgivende høje Bakker.

Nu er det forbi med disse Fornøjelser. Allerede i 1872 forsøgte man at lægge en Dæmning trærs over Sundet for at udtørre denne vestlige Del. Men Bunden var for blød, den gav efter for Fylden, og Forsøget blev opgivet. Aaret efter tog et Aktieselskab fat paa Udtørringen af hele Arealet, der gravedes Kanaler rundt omkring, og Vandet pumpedes ud. Det tog Tid, og mange Vanskeligheder opstod, men i 1875 maatte Ar-

Indkørselen til Grenaa fra Syd
før Søndermøllevejens Regulering.



bejdet betragtes som fuldført. Man havde beregnet Omkostningerne til ca. 1½ Million. De løb op til det dobbelte, men saa var der ogsaa indvundet 4000 Tdr. Land. Heraf tilfaldt de 1200 Tdr. Land Lodsejerne, medens Resten tilhørte Aktieselskabet, der dog vist endnu ikke har betalt noget Udbytte. Dette kommer sikkert nok; thi i gode Aar er der uhyre Mængder af Hø, der indbjergeres fra disse vidtstrakte, gyngende Sletter, og der er allerede anlagt et Værk. hvor Høet presses sammen i faste Baller, saa det bliver egnet til Eksport.

At Byens Opland og derved Byen selv har vundet ved et saadant Foretagende, er klart nok. Mindre Fornøjelse har Grenaa haft af Jernbanen, der her, som andre Steder, har vist sig som Smaabyens Fjende og røvet store Stykker af dens Opland til Fordel for de omliggende større Stæder; men Byen vinder dog fremad, selvom det kun gaar langsomt, og lykkes det at faa Havnen til at virke, som den burde, vil Banen vel ogsaa en Gang komme til at yde sit Bidrag.

Indbyggerne i Grenaa have fra gammel Tid Ord for at være loyale Borgere, og Kristoffer af Bayern tilstod dem i 1445 en udstrakt Toldfrihed paa Grund af »Troskab mod Kongen og Riget«. Men kan man tro, hvad

Historikeren Suhm fortæller, have de dog til Tider ikke været bange for at optræde ret selvstændigt. De skulle saaledes have begyndt paa et Svar paa en Skrivelse fra Kristian IV med følgende Ord: »Vi Grenaa Mænd selv niende af Guds Naade«. Det lyder jo ganske respektstridigt, især hvis der kun fandtes ni Grenaa Mænd ialt. Naa, hvorom alting er, saa fornægter Befolkningen ikke den jydsk Fællesnatur. Det er elskværdige og gæstfri Mennesker, man træffer i den lille, morsomme By paa Jyllands østligste Pynt.

Chr. Reventlow.



Banegaarden i Midten af 90-erne, Foran holder den ældste »Kapervogn« til Havnen. Den »grundlagdes« af Mælkehandler Niels Rasmussen, populært kaldet »Mælke Niels«, som staar ved Siden af Køretøjet.

Fastelavns-Mandag gik Fiskerne Optog med »Sluppen« gennem Grenaa Gader. Foran gik Fiskere, som dansede Reel, naar Baaden gjorde holdt. Andre aflagde Besøg i Husene.

(Foto: Vilh. Hansen Fastelavns-Mandags. Februar 1894 paa Grenaa Torv, Syd for Kirken).





Carl Svenstrup født 23. januar 1881 i Grenaa, død 17. februar 1964 i Grenaa, var bibliotekar, som blev modtager af Dannebrogordenen i 1947. Han er bedst kendt for sit mangeårige arbejde med Grenaa byhistorie.

Svenstrup blev født ind i en skomager familie i Østergade i Grenaa. Han gik ud af Grenaa private Realskole som 14-årig for at komme i lære som skomager. Efter læreårene drog han på valsen bl.a. i Tyskland, men vendte hjem for at læse til lærer. I 1906 blev han færdig som lærer fra Blaagaards Semnarium og vendte tilbage til Grenaa som lærer ved sin gamle realskole.

I forbindelse med 1. verdenskrig blev den daværende bibliotekar ved Grenaa Bibliotek indkaldt og Carl Svenstrup overtog arbejdet som bibliotekar. I 1947 blev han Ridder af Dannebrog og stoppede som lærer for udelukkende at hellige sig biblioteket og »Grenaa Bys Historie«, som han var påbegyndt udgivelsen af i 1933. Byhistorien har fyldt meget i Svenstrups liv, den udkom i perioden 1933-1957 og et komplet sæt indeholder 2.793 sider. Efter næsten 25 års arbejde var »Grenaa Bys Historie« færdig.

Grenaa Købstad bekostede i 1951 et maleri af Svenstrup, der er ophængt på rådhuset i Grenaa. I november 1954 fratrådte han som bibliotekar og i 1958 blev han æresborger i Grenaa. Svenstrup var gift to gange og overlevede begge hustruer, fik to drenge, var aktiv vinterbader og ivrig amatørfotograf. Han døde den 17. februar 1964 på De gamles Hjem, Lillegade 48 i Grenaa.

Informationen er hentet fra Wikipedia.
Kildehenvisninger foreligger sammesteds.
https://da.wikipedia.org/wiki/Carl_Svenstrup